

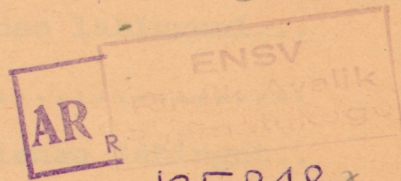
Ea 14174

BUURIDE VABADUSVÕITLUS 1899. - 1902. a.

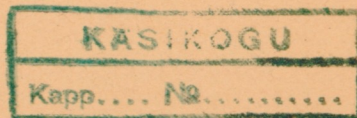
COLENZO LAHING.

Ar 937
Buuride

125.848 x

Koostanud: ltn. A. TAIDLA.

Kõrgem Sõjakool, 1957. a.

S i s u k o r d.

Lhk.

- I. Sissejuhatus .....
  - II. Ulevaade buuride maast ja rahvast....
  - III. Buuride sõjalised jõud .....
  - IV. Inglaste sõjalised jõud.....
  - V. Sõja põhjusi.....
  - VI. Poolte sõjaplaanid.....
  - VII. Sõjategevus kuni Colenso lahinguni...
  - VIII. Colenso lahing.....
  - IX. Sõjategevus pärast Colenso lahingut..
  - X. Sõja iseärasusi .....
  - XI. Kokkuvõte .....
-

A l l i k a d:

1. Kolonel Tomberg'i loengud Kõrgemas Sõjakoolis sõjakunsti ajaloost.
  2. Kriegsgeschichtliche Einzelschriften. 1903.
  3. Conan Doyle. The Great Boer War.
  4. Svetsin. Evoljutsia vojennago isskustva.
  5. Vojennaja entsiklopeedija.
  6. Morskoi Sbornik nr.9 ja nr.10. 1901. a.
-

BUURIDE VABADUSVÖITLUS 1899. - 1902.a.

COLENZO LAHING.

I. Sissejuhatus.

Buuride vabadusvõitlus 1899. - 1902.a. oli ühe elujõulise väikerahva kangelaslikem võitlus oma riikliku iseseisvuse eest. Ajalugu tunneb vähe selliseid rahvaid, kes võitluses oma vabaduse eest on suutnud aastate viisi vastu panna võimsale maailmariigile.

Käesolevas töös püüame anda lühida ülevaate sellest visast heitlusest, mis tõmbas endale kogu maailma tähelepanu ja paljude väikerahvaste sümpaatiat.

II. Ülevaade buuride maast ja rahvast.

Buurideks nimetati Hollandist pärit olevate asunikkuide järglasi Lõuna-Aafrikas, kes seal koos prantsuse ja saksa kolonistidega sulanud üheks rahvaks. Esimesed hollandi asunikud rändasid Kapimaale 17 s. keskpaigu, mil mainitud maa oli hollandi Ida-India kaubaseltsi valduses. Prantsuse revolutsiooni ajal vallutati Kapimaa inglaste poolt ja tunnustati Pariisi rahuga 1814.a. Inglismaa asumaaks. Inglise ülemvalitsusega mitte rahulolevad buurid rändasid Aafrika sisemaale ja asutasid seal endile iseseisvad riigid: Natali 1837.a., Transvaali 1848.a. ja Oranje 1854.a. Neist sattus Natal juba 1843.a. inglise võimu alla, kuna 1877.a. Inglismaa annekteeris Transvaali ja tunnistas selle oma asumaaks. Kuid Transvaali buurid algasid sõda, mis lõppes inglaste lüüasaamisega Laings Nek'i ja Majuba juures 1881.a. Transvaali iseseisvus jäi püsima.

Teemandi- ja kullaväljade avastamine Johannesburgis andis inglastele põhjust uuteks vallutamispüüdeiks. Alul katsuti seda teostada puhteraettevõtetega Inglise valitsuse teadmisel ja toetusel. Katsed Dr. Jameson'i ja Rhodes'e poolt Transvaali vallutada lõppesid viimaste lüüasaamisega; kuid konflikt ei lõppenud, vaid jätkus 1899.a. uue sõjaga.

Buuride vabariigid - Oranje ja Transvaal (maa-ala suuruselt 600.000 km²) asuvad Lõuna-Aafrika kirde osas Limpopo ja Oranje jõe vahel (vt. skeem nr.1).

Rahva arv kahes riigis kokku oli 400000 valget (neist 250000 buuri) ja 900000 musta tõugu elanikku. Tihedus 1 km² - 2-3 inimest.

Maapinna ehituselt moodustavad Oranje ja Transvaal stepikarakterilise kiltmaa, mis piiratud kagust ligi 2000m kõrguste Drakeni mägedega. Kliima on kontinentaalne. Oktoobrist märtsini valitseb kuum aeg ühes suurte vihmasedudega, mil kiltmaal tekib palju jõgesid ja ojasid. Maapind soostub. Levivad igasugused epideemiad loomade ja inimeste hulgas. Aprillis algab kuiv ajajärk külmade tuultega. Temperatuur langeb öösi kuni -5°C, võib aga päeval tõusta kuni +40°C. Puud paljastuvad lehtedest, rohi koltub ja muutub mittesöödavaks. Joogivee puudus annab end tunda. Vähemad jõed on kuivanud ja maa kattub kuivanud savikorraga.

Teedevõrk on hõre. Mõlemaid riike läbistas üks raudtee pealiin: Port Elisabeth - Bloemfontein (Oranje pealinn) - Pretoria (Transvaali pealinn). Inglaste Kapi kolonias kulges teine suurem raudteeliin: Kapilinn - Kimberley - Mafeking. Peale selle on veel lühemad raudteed Durbanist üle Ladysmithi Pretoriaasse ja East Londonist Bloemfonteini.

III. Buuride sõjalised jõud.

Komplekteerimine. Alatist sõjaväge buuridel ei olnud. Rahu ajal oli Transvaalis 1400-meheline ja Oranjes 400-meheline miilitsavägi politseiliste ülesannete täitmiseks. Peale selle oli veel Transvaalis üks 600- ja Oranjes üks 400-meheline suurtükiväe korpus, kus teostati suurtükiväelaste väljaõpet. Mobilisatsioon teostati maakondade (distriktide) kaupa, kusjuures iga distrikti elanikud valisid omale komandandi. Maakondi oli Transvaalis 21, Oranjes 18. Komandantidele allusid n.n. "välikornetid" (field cornets). Viimaseid maakondades 2 - 6. Välikornetid olid rahuajal tavalised riigiametnikud, sõja algades aga lasus neil mobilisatsiooni teostamine, vägede juhtimine j.n.e.

Sõjaväe kohuslasi meeskodanikke 16-60 eluaasta vahel oli 1899. a. sõja algades Transvaalis 25411, Oranjes - 14843, mõlemate riikide ühises komandos 8925, juurde- tulnud Kapi koloniist 2359, muid 734, - kokku 52272 meest.¹⁾ Buuride sõjaväe arvus olid ka inglased teadli- kud. Nii oli nende andmeil Oranjes ja Transvaalis 53600 sõjaväe kohuslast.

Relvastis. Riigikaitse varustise soetamisele asusid buurid juba 19. sajandi üheksakümnendate aastate keskpai- ku. Alatised maadevallutamise katsed võõraste poolt sun- disid buure oma riigikaitsele tõsiselt mõtlema. Selleks osteti Euroopast moodsaid relvi.

Sõja algades oli buuridel 80 srt., 30 klp. ja ümargu- selt 60000 püssi ühes 45 milj.²⁾ püssipadruniga. Relva- dest olid buuridel tarvitusel järgmised süsteemid: 155 mm ning 75 mm Creuzot suurtükid, 120 mm ning 75 mm Krupp'i ja 75 mm ning 37 mm Vickersi suurtükid, Maksimi kuulipil- dujud, 7 mm Mauseri püssid (laetavad 5 padruniga) ja 10 mm Henry Martini püssid (vanem süsteem), kusjuures mood- said Mauseri püsse oli ligikaudu pool püsside üldarvust.

Püssi- ja suurtükilaskemoona valmistati ka Johannes- burgis.

Inglased pidasid buuride relvastist võimsamaks endi omast.

Väljaõpe ja distsipliin. Alalise sõjaväeteenistuse puudumisel ei saanud buuridel olla ka mingisugust süstee- mikindlat väljaõpet, kuid buur oli sellele vaatamata ees- kujulik sõdur. Ta oli n.ö. sündinud sõduriks. Buur pidi ennast alati kaitsma kiskjate loomade, metsikute neegri- suguharude ja Euroopast sissetungivate avantüristide vas- tu. Sellega oli buur alatiselt valvel relva käsitsemi- seks. Ja relvi oskasid buurid käsitseda eeskujulikult. Ta päästis lasu oma relvast vaid siis, kui resultaat oli kindel. Sealjuures omasid nad suurt füüsilist sitkust ja patriotismi. Sõjaväelikkude distsipliini selle sõna otseses mõttes ei olnud buuridel. Sõnakuulelikuks ei olnud buur

1) Kriegsgeschichtliche Einzelschriften, lhk.13.

2) Vojennaja entsiklopeedia I, lhk.457.

veel kasvatatud. Nende juht lahingus võis vaid siis operatsiooni teostamisele asuda, kui sellega nõustusid tema alluvad. Buur ei armastanud palju riskida eluga, seiskorra kriitiliseks muutudes pidas ta paremaks taanduda.

Võitlusviis. Plaanikindlat võitlustaktikat buuridel ei olnud. Üldiselt eelistasid nad rohkem passiivset vastupanu. Tundes hästi kohalikku maastikku, varitsesid nad vaenlast varjatult ja moondatult maastiku esemete taga, et siis liginevat vaenlast ootamatult oma tulega tabada. Vastast nad harilikult ei jälitanud, vaid piirdusid ainult kohaliku võiduga. Vabadusvõitluse alul buurid asusid küll aktiivsele tegevusele, kuid loobusid sellest varsti ja piirdusid hiljem vaid inglaste garnisonide piiramisega, partisaan-tegevusega ja üksikute punktide kaitsmisega.

IV. Inglaste sõjalised jõud.

Komplekteerimine. Inglise sõjavägi oli palgasõjavägi. Buuri sõjas kasutasid inglased esialgu koloniaal sõjavägesid, tuues neid Lõuna-Aafrikasse Indiast ja teistest koloniidest. Sõja puhkedes mobiliseeriti Londonis I armee korpus (n.n. ekspeditsiooni korpus), koosseisuga 1721 ohvitseri ja 44977 sõdurit, mis toimetati Lõuna-Aafrikasse 25. oktoobrist kuni 11. detsembrini 1899. a.

Jalavägi. Koosnes brigaadidest. Brigaadis oli 4 pataljoni ja 8 kompanit ja 100-120 meest. Jalaväe väljaõpe oli madalal järjel, eriti tulirelva käsitlemise alal. Eelistati löögitaktikat. Pealetungil hargnes jalavägi kolme järku (vt. skeem nr. 3), kusjuures esimene järk pidas tulevõitlust, teine järk moodustas löögiosa ja kolmas järk - varu - jälitamiseks ja edu arendamiseks. Jalavägi oli relvastatud 7,7 mm Lee-Metfordi süsteemi püssidega (laetavad 10 padrunita, algkiirus 610 m/s.). Iga laskur kandis kaasas 100 pdr. Peale hariliku jalaväe oli kasutusel veel n.n. ratsa jalavägi (mounted infantry), mis liikus hobustel, kuid lahingusse astus jalastatult.

Ratsavägi. Koosnes rügementidest, mis jagunesid eskadronideks. Ratsavägi teostas peamiselt rünnakuid külma

relvaga, kuna tulirelva käsitsemisoskus oli nõrk. Buuri sõjas ratsavägi kuigi tähtsat osa ei etendanud, sest kliimaatilised tingimused ei olnud soodsad ratsaväe kasutamiseks; Lõuna-Aafrikas levis eriline hobuste kopsuhai-
gus, millesse palju hobuseid lõppes. Buuride hobused olid aga selle haiguse läbi põdenud ja sellega haiguse vastu immuunseks muutunud. Ratsaväe vähesuse tõttu kannatas suuresti ka luuretegevus.

Suurtükivägi - oli eelistatuim väeliik inglise armees, seistes lasketehniliselt ja liikuvuselt kõrgel järjel, kuid oli aga koostöös jalaväega ajast maha jäänud. Püüti üldiselt suurtükiväe massilisele kasutamisele koloniaalsõdade kogemuste kohaselt liikuda vastasle võimalikult lähedale, et siis avada võimas kiire srappnellituli. (Kasutusel olid 7,62 sm välisuurtükid (n.n. 12- ja 15-naelased - tulistasid ainult srappnelliga) ja 12,7 sm haubitsad (tulistasid granaadiga).

Peale selle kasutati veel erilistele lafettidele monteeritud härgadega veetavaid kaugelaskjaid meresuurtükke.

Tehnilisest varustusest oli kasutusel sideabinõuna välitelegraaf ja heliograaf. Pioneer varustust jalaväel sõja alul kaasas ei olnud. Seda leidus vaid pioneeri üksustes. Raudteede kaitseks olid soomusrongid.

Juhtimine kannatas sõja alul juhtide lahingkogemuste puuduse all. Oldi kogunud küll võitlema koloniide pärismaalaste viletsalt relvastatud jõukudega, kuid buuride moodsaid relvi ja sõjataktilikat inglise väejuhid ei võtnud küllalt tõsiselt, ehkki neile buurid olid juba mitmel korral valmistanud ebameeldivaid üllatusi.

V. Sõja põhjusi.

Sõja otseseks väljakutsujaks oli Inglismaa aktiivne asumaade poliitika - saada oma valdusse Aafrika osa Kapiimaast kuni Egiptuseni. Kui Transvaali valitsus hakkas sealsete inglise kodanikkude õigusi kitsendama, astus inglise valitsus oma kodanike kaitseks välja, nõudes viimastele üheõiguslust Transvaali kodanikkudega. Oma

nõudmiste läbiviimise mõjutamiseks koondas Inglismaa Natalisse Transvaali piiri äärde koloniaal-vägesid.

Transvaali president esitas inglastele 9. sept. 1899. a. ultimaatum, et need oma väed 48 tunni jooksul Transvaali riigi piiri äärest ära viiks. Ultimaatumi täitmata jätmisel kuulutasid buuride riigid Oranje ja Transvaal Inglismaale sõja.

VI. Poolte sõjaplaanid.

Buuride sõjaplaan. Buuridel puudus sirgjooneline sõjaplaan. Oma vähese arvu juures tuli neil valida kahe operatsiooni suuna vahel. Kas alustada sõjategevust Kapimaa või Natali vastu. Kapimaalt lootsid buurid endile liitlasi mässu õhutamise teel kohalike elanike hulgas, kuna Natalist ähvardas neid jälle otsene oht. Valiti kaks suunda: peasuund Natalisse ja abisuund Kapimaale. Buurid otsustasid enne oma idapiiri kindlustada, et siis hiljem alustada suuremate jõududega teotsemist Kapimaa vastu. Jõudude jaotus oli sõja alul: Natali piiril 18000 meest, Portugali as. piiril Kompade Paostis 2000 meest, Oranje lõuna- ja Transvaali põhjapiiril a 2000 meest. Riikide läänepiiril Mafekingi ja Kimberley vastu 8000 meest. 1)

Inglismaa sõjaplaan. Inglismaal oli samuti valida kaks suunda: kas valida pealetungiks lühem tee Natalist otsekohe Pretooriasse või pikem tee Kapimaalt üle Bloemfonteini Pretooriasse. Inglise ekspeditsiooni korpuse juht Buller valis teise tee järgmistel kaalutlustel: 1) Kapimaal oli palju inglisevaenulikke elemente ja võimaliku mässu summutamiseks oli sinna vaja suuremaid jõude; 2) Kapimaal olid soodsad vägede mahalaadimiskohad (Kapilinn, Port Alfred, Port Elisabeth ja East London). Mainitud sõjaplaan muudeti, nagu me hiljem näeme, juba selle täitmisele asumisel.

---

1) Kriegsgeschichtliche Einzelschriften, lhk. 23.

VII. Sõjategevus kuni Colenso lahinguni.

Sõjategevus algas 11. okt. 1899. a., mil lõppes buuride poolt esitatud ultimaatumi tähtaeg inglaste poolt vastamata. 18000 buuri kindral Jouberti juhatusel tungisid üle Natali piiri. Samal ajal alustasid ka buuride läänepoolsed grupid liikumist Mafekingi ja Kimberley suunas.

Natalis asusid äsja kohale jõudnud inglaste koloniaalväed kindral White'i juhatusel. Viimasel oli kavatsus koguda oma väed Ladysmith'is ja sealt arendada tegevust buuride läbikäiguteede sulgemiseks, mis viisid läbi Drakeni mägede Oranjesse. Enne aga otsustati strateegiliselt tähtsad punktid Dundee ja Glencoe oma alla võtta.

Viimase kavatsuse teostas kindr. Simons. 20. okt. 1899. a. ründas 4000 buuri kindr. Joubert'i juhatusel kindral Simonsi laagrit Dundees, tekitades viimasele raskeid kaotusi. Kindrsl Simons langes, juhtimise võttis üle kindral Yule. Samal ajal läks üks teine jõuk buure kindral Yule vägede seljataga Elandlaagti rajooni, lõigates ära inglaste taandumiseteed.

Kindral White saatis sinna buure karistama kindral French'i oma ratsaväega, ülesandega luua side kindral Yule vägedega. Buurid haarati Elandlaagti kõrgendikul tiibadelt ja nad olid sunnitud taanduma. Vaatamata sellele, et inglased võitsid lahingu, olid nende kaotused palju suuremad buuride omast. Inglased buure ei jälitanud. Kindral Yule ja kindral French pöördusid oma vägedega kindral White kutsel Ladysmith'i.

Kindr. White, kogunud oma väed Ladysmith'is, arvas olevat paraja aja otsustavaks lahinguks buuridega. 30. nov. oligi lahing Lombardskopi juures kirde pool Ladysmith'i, mis lõppes inglaste lüüasaamisega. Ebaedus oli süüdi inglaste halb juhtimine peamiselt ratsaväe kasutamise alal.

Inglased asusid siis Ladysmith'i eelseid positsioone kindlustama, sest Ladysmith'is paiknesid inglaste sõjamoona laod; buurid aga piirasid linna ümber rõngana, ümbermõõdus 53 km. Inglaste katsed piirajate rõngast läbi murda ebaõnnestusid. Piiratud inglaste jõudude suurus oli 10000 meest, 44 srt. ja 12 1) klp. Buurid ei riskinud

---

1) Kriegsgeschichtliche Einzelschriften, lhk. 33.

linna tormijooksuga vallutada, ehkki see võib olla neil oleks õnnestunud. Inglise kahurvägi oli väiksema laskeulatusega buuride omast, seega olid inglased alalises buuride suurtükiväetule ohus. Kuid buurid ei olnud kuigi aktiivsed, nad tulistasid linna ainult päeval ja pühapäevadel üldse ei tulistanud.

Buurid jätsid Ladysmith'i piiramiseks nõrgad osad ja suundusid 11. nov. kolmes kolonnis üle Tugela jõe lõunasse P. Maritzburgi suunas, et sisse piirata sinna saabunud uusi inglise abijõude. Neil õnnestuski Estcourtis ja Westonis piirata ümber vähemaid inglise üksusi. P. Maritzburgini välja jõudes nad tegid juba ettevalmistusi selle piiramiseks, kuid äkki otsustas Joubert sõjajätkukogu soovil sellest loobuda ja ta taandus nov. lõpus Tugela jõe vasakule kaldale, vabastades ühtlasi inglaste garnisonid Estcourtis ja Westonis.

Ekspeditsiooni-korpuse tegevus Londonis mobiliseeritud 1. armee korpuse esimesed osad jõudsid Kapimaale oktoobri lõpul. Korpuse juht, kindral Buller, sõitis oma staabiga Kapilinna esimesena; novembri alul jõudsid esimesed väeosad Kapilinna. Kindral Bulleri kavatsus oli alustada pealetungi Kapilinn - Kimberley - Mafekingi ja Port Elisabeth - Bloemfontein - Pretoria suunas. Buurid olid jõudnud juba vahepeal tungida Kapimaale ja õhutasid seal kohalikkude elanikkude hulgas mässu. Samuti olid nad novembri alul piiranud ümber Mafekingis ja Kimberleys asuvad inglise garnisonid. Eeltoodud põhjused sundisidki valima Bullerit buuride vallutamiseks pikema tee (lühem tee oleks olnud asuda Transvaali ja Oranje vallutamisele Natalist).

Olukord aga muutus kohe, kui Buller sai Ladysmith'ist ärevaid teateid kindral White'i seisukorrast. Ta otsustas saata ekspeditsioonikorpusest kõige suuremad jõud Natalisse. Kapilinnas mahalaaditud esimesena kohale jõudnud väeosad laaditi uuesti laevadele ja viidi Durbaanis maale.

Ekspeditsioonikorpus hargnes järgmiselt:

1) Kapilinn - Kimberley suunas alustas pealetungi kindral Methuen. Tema jõud: üks kaardiväe brigaad (4 ptl.) 9 brigaadi ($2\frac{1}{2}$ ptl.), 1 merebrigaad, $\frac{1}{2}$ rügementi ulaane, $\frac{1}{2}$ ptl. ratsa jalaväge ja 3 välipatareid. Arvuliselt 9400 meest, 22 srt. ja 12 klp.

2) East London-Queenstown - Bloemfonteini suunas alustas pealetungi kindr. Gatacre järgmiste jõududega: 5 pataljoni jalaväge (võetud 4. ja 5. brigaadist), 2 välistr. patareid ja 2000 meest ratsaväge (kindr. French'i juhatusel), kogusummas 4300 meest, 18 suurtükki ja 5 klp.

3) Natalisse saadeti kindral Clery järgmiste jõududega: 2., 4., 5. ja 6. jalaväge brigaad (4. ja 5. brigaadist puudus 5 patalj.), kaks ratasarügementi, kaks salka ratsa jalaväge, viis välistr. patareid; peale selle veel 14 meresuurtükki (2 - 120 mm ja 12 kaheteistkümmenaelast), kokku - 16000 meest (neist 2600 ratsanikku), 44 suurtükki, 16 klp. 1)

Kindral Methuen tahtis kiiresti vabastada teemantide linna Kimberleyd piirajate kүүsist ja alustas novembri keskpaiku kiiresti rännakut põhja suunas. Ta tegi seda ülepeakaela, ilma seljatagust julgestamata, väheste toidu- ja sõjamoonatagavaradega.

Buuride läänerinde juht Kronje 5000 mehe ja 3 patareiga koondas oma jõud Spitfonteini - Magersfonteini joonele ja asus selle positsiooni kindlustamisele. Vähemad jõugud saatis ta avangardidena ette, et võtta sisse üksikud punktid lõuna pool Modderi jõge, eesmärgiga inglasi oma peajõududega mitte lasta liikuda ilma karistamata. Vastase üle Modderi jõe tulles ta kavatses neil lõigata seljatagant taandumise tee. Üksikud buuride jõugud lõhkusid Kapilinna - Kimberley raudtee kohati ära kuni De Aarini.

Methuen oma rännakul sattus mitmel korral buuride eelpositsioonidele, kandes raskeid kaotusi, ehkki võitjaks jäid inglased, ja buurid järkjärgult taandusid. Inglaste rännakud toimusid öösiti ja rünnati peamiselt hommikul vara. Tõsisem lahing tekkis Methuenil Modderi jõel 28. nov., mil inglased katsusid jõge ületada, mis aga ebaõnnestus suurte kaotustega, nii et Methuen loobus pealetungist kuni abijõudude saabumiseni. Üksikud buuride jõugud tegid aga inglastele seljataguses palju kahju. Methuen, abijõudude saabudes, algas uuesti pealetungi, ületas Modderi jõe ja jõudis 10. dets. buuride kindlustatud positsioonide ette. 11. dets. hommikul vara inglased ründasid buuride positsiooni Magersfonteini juures, pida-

---

1) Kriegsgeschichtliche Einzelschriften, lhk. 34 ja Morskoj sbornik nr. 9, 1901. lhk. 5 ja 6.

des seda buuride vasakuks tiivaks; tegelikult ründasid nad aga buuride positsiooni otse rindelt. Päev läbi kestnud rünnakud jäid tagajärjetuks. Inglased kandsid suuri kaotusi buuride traattõkkelis (1017 meest surnutena ja haavatutena, kuna buure löödi rivist välja vaid 600 ümber). Kaotus Magersfonteini juures pani inglaste pealetungi seisma tervelt kuuks ajaks.

Kindral Gatacre, kes teotses East London - Bloemfonteini suunas, suutis vaid tõkestada buuride edasitungi, kergendades sellega kindral Methueni olukorda. Buurid olid välja jõudnud Naauwport - Colesburgi - Middelburgi ja Stormbergi rajooni. Gatacre ratsaväel (kindral Frenchi juhatusel) õnnestus vallutada Naauwporti, kuid Colesburgi juures sai ta 7.dets. buuridelt lüüa; sama saatuse osaliseks sai kindr. Gatacre ise 9.dets. Stormbergi rajoonis, kus ta vägede kolonnid sattusid ootamatult buuride kuulipilduja- ja püssitule alla ja kandsid suuri kaotusi (buurid said vangidena üksi 12 ohvitseri ja 670 sõdurit ning 3 suurtükki¹⁾). Buurid ei kaotanud ühtki meest.

VIII. Colenso lahing.

Lahinguvälja iseloomustus. Colenso asub Natalis Tugela jõe ääres, kohal, kus Durban - Ladysmithi raudtee ületab Tugela jõe. Tugela jõgi jagab maastiku kahte üksteisest erinevasse ossa: põhja pool jõge on maastik mägine üksikute suurte valitsevate kõrgendikkudega (vt. skeem nr. 2); nende vahelt viivad üksikud teerajad läbi Draakeni mägede Oranjesse ja raudtee Ladysmithi. Lõuna pool jõge on maastik lage, ilma taimestikuta. Tugela jõe äärde viivad kaks suuremat nõgu - n.n. Doornkop Spruit ja Chievely Colenso nõgu (kuivanud jõesängid). Viimased on ainukesed soodsamad kohad, mis võimaldasid vägede lähenemist Tugela jõeale enamvähem varjatult. Tugela jõgi on harilikult 200 m lai ja kuni 7 m sügav. Colenso rajoonis oli kaks silda: raudtee- ja maanteesild. Madalad kohad (koolmed), mis võimaldasid jalgsi läbimineku, olid kahes kohas: 3200 ja 4800 mtr. lääne pool Colensot. Detsembri alul oli

---

1) Morskoj sbornik nr.10, 1902.a.lhk.4.

jõe laius kuiva aja tõttu 50 mtr. ja sügavus 2 mtr., seega küllalt suur takistus.

Inglaste lahinguplaanid. Kindral Clery jõudis oma vägedega detsembri alguseks Chieveleysse, kus ta asus laagrisse. 5. det. saabus sinna ka kindral Buller isiklikult. Tugela vasakul kaldal asuvad buuride kaitsepositsiooni ei kavatsenuid ta alul vallutada otse rindelt, vaid pidas paremaks püüda vaenlasele kas paremalt või vasakult pääseda seljataha, et teda siis sundida sellega oma positsiooni maha jätma. Überminekut paremalt üle Weneni peab Buller ägaviitvaks ja kurnavaks - raskesti läbipäästva maastiku tõttu. Ta otsustas haarata buuride kaitsepositsiooni vasakult, minnes Potgieters Drifti juures üle jõe (Springfieldi lähedal). Viimast kavatsust ta asuski teostama, teatades ühtlasi sellest telegraafi teel Londonisse ja heliograafi teel Ladysmithi kindral White'ile. Buure pidi rindelt siduma 6. brigaad kindral Bartoni juhatusel. (Inglise vägede paigutus Chuveley laagris vt. skeem). Viimasele anti 11. det. hommikul käsk välja liikuda 8 meresuurtükiga Colenso suunas, mida ta ka tegi. Sama päeva õhtul kindral Buller loobus oma kavatsusest ja otsustas pealetungi alustada otse rindelt, ilma et ta kindral Bartonile ja kindral White'ile sellest oleks teatanud. Mis motiividel kindr. Buller sellise otsuse tegi, pole teada. Arvatavasti sundis teda kiiremale teotsemisele Ladysmithi seisukord (linnas oli puhkenud epidemia). Samuti sai ta halbu teateid lääne- ja lõunarindelt.

Buuride asetus ja tegevuskava. Buurid 5-6000 mehega, 8 srt. ja 1 klp. 1) kindral Botha iuhtimisel olid määratlenud kaitsele Colenso rajoonis, Tugela jõe vasakule kaldale umbes 15 km rindelt (vt. skeem nr. 2). Tiibade julgustamiseks olid võetud oma alla valitsevad kõrgendikud Weneni ja Springfieldi juures 5 800 mehega. Colensost umbes 4 km ida pool oli buuride valduses Tugela jõest lõuna pool asuv Klangvane mägi, mida kaitses 800 buuri. Kindral Botha oli kafrite tööjõuga kaitsepositsiooni eeskajulikult kindlustanud ja moondanud. Suurtükid (5 kahurit ja 3 haubitsat) paigutati nii, et või-

1) Kriegsgeschichtliche Einzelschriften, lnr. 40.

malikud ülekaigud Tugelal olid võimsa srt.tule all (vt.skeem). Suurtükkidel oli tagavaraks mitu positsiooni. 15.dets. oli buuride paigutus järgmine: äärmisel paremal tiival Oranje buurid, sealt edasi Swaezilandi, Zaitspanbergi, Ermilo, Standertoni ja Middelburgi juhatuse all kokku 1800-2000 meest, Colenso sildade kaitseks Bocksbergi, Heidelbergi, Vrijheidi ja Krugersdorfi juhatusel 1500 meest ning Hlangvane kõrgendikul Vackerstrom 800 mehega. Erilist rõhku pandi moondamisele. Moondamise distsipliin oli vali. Päeval koristati ära telgid ja varjati igasugust liikumist. Vaenlase tüssamiseks pandi endistesse inglaste kaevikutesse (inglased olid kord varem seda posits.kindlustanud) inimeste kujusid. Luure osad toodi lahingu eelpäevil Tugela jõe paremalt kaldalt tagasi, et kõigiti varjata inglastele buuride olemasolu nende positsioonidel. Botha kavatses inglasi lasta ilma tuld avamata kuni jõe ülekaikudeni ja pidi siis alles ootamatult avama tule kõikidest relvadest. Tulistamise algust pidi tähendama kahuripauk Colenso juurest, mis pidi antama Botha isiklikul korraldusel.

Sündmuste käik lahingu eelpäevil. Inglaste luureandmed buuride asetusest ja jõudude suuruselt olid täiesti puudulikud. Nende luureosad (peam.ratsavägi) ei teinud kordagi katset ületada Tugela jõge, kuid suudeti siiski kindlaks teha, et põhja pool Tugelat olevatel kungastel leidis buure. Buller ei lootnud neilt suuremat vastupanu, arvates, et buuride suuremad jõud on läinud läände kindr.Methueni vastu. Topograafiliste kaartide puudusel tehti enne lahingut maastikust silmamõõdulised ülesvõtted. Need paljundati staapides ja jagati siis ohvitseridele välja.

12.dets. jõudis Barton (6.brig.) kuni 5000 mtr. Colensole, kus jäi peatuma. 13. ja 14.dets.pommitasid inglaste meresuurtükid E-5000 mtr.-ilt kogu päeva buuride seisukohti põhja pool Colensot. Buurid ei andnud elumärki ning inglaste kahtlus buuride olemasolus suurenes. 14.dets.õhtul kutsus kindral Buller oma brigaadiülemad oma juurde ja andis neile käsu 15.dets. varahommikul alustada kallaletungi vaenlasele otse rindelt. Ta tegi seda eeldusel, et buuridel kuigi suuri jõude vastas pole. Uldjuhiks määrati kindral Clery. Väeosadele anti

järgmised kallaletungi ülesanded:

5. brigaad (kindr. Hart) pidi kallale tungima Doornkop Spruiti orgu mööda, ületama jõe Bridl Drifti juures, vallutama ülejõe olevad künkad ja liikuma piki Tugela vas. kallast ida poole Colenso maantee silla vallutamiseks.

2. brigaad (kindr. Haldiard) pidi ületama jõe Colenso raudtee silla juures ja vallutama Colensost põhja pool olevad kõrgustikud.

4. brigaad (kindr. Lyttelton) pidi liikuma 5. ja 4. brigaadi vahel, ülesandega neid mõlemaid abistada.

Ratsa jalavägi (Dundonald) sai ülesandeks vallutada Hlangvane mägi.

6. brigaad (Borton) pidi ründama 2. brig. ja ratsa jalaväe vahel, ülesandega mõlemaid toetada nende ülesannete täitmisel.

Suurtükivägi jaotati järgmiselt: 5. ja 2. brigaadile anti toetuseks a 2 välipatareid ja 6 meresrtki ning ratsa jalaväe toetuseks 1 välipatarei.

Inglaste parema ja vasaku tiiva julgestuseks oli kummagil tiival üks ratsarügement.

Lahing. 15. dets. hommikul kl. 0400 algasid inglaste väed liikumist antud ülesannete täitmiseks (skeemil 2.) 2. brig. toetuseks määratud suurtükivägi (kol. Longi juhatusel) pidi lähenema kõige ees 6. brig. katte all Colenso sillal ja seal valmistama 2. brig. -ile tee jõe ületamiseks. Härgadega veetavad meresuurtükid liikusid välisuurtükide järel mõnesajameetrilisel distantsil, kuna osa meresuurtükke oli laskevalmis Shoster's Hillil, mis juba koidikul hakkasid vaenlase seisukohti pommitama. Et buurid ei vastanud, peeti tuld tabavaks ja arvati buurid olevat taandanud. Kolonel Long asumaade lahingute kogemusel otsustas oma suurtükiväe visata kuni 5-600 mtr. Colensost. Buurid kannatasid ka selle ära, lastes inglastel suurtükid eelikuiltki ära võtta, alles siis avasid suurt. ja püssitule inglaste patareidele, pannes inglased väga raskesse olukorda. Laskemoon lõppes, juurdevedu oli võimatu, meresuurtükid 360 m välisuurtükiv. taga olid teguvõimetud meeskonna laialijooksmise tõttu; jalavägi oli kaugele maha jäänud. Kell 7 lõpetas suurtükivägi tegevuse, mehed läksid varjule, jättes patareid lagedale väljale. 2. brigaad rühkis ilma suurt. väeta edasi Colenso sillani ja

sundis buure esijoone kaevikuist lahkuma; kuid ülekäike inglased valges ei riskinud. Püsiv tulevahetus Colenso ees kestis mitu tundi.

Vahepeal oli lahingusse astunud ka 5. brigaad (Hart), lähenedes tihedas kolonnis võimalikult ligidale. Kafrist teejuht oli ta õigelt teelt kõrvale viinud (koomest paremale). Vasakul teotsev ratsavägi avastas buuride olemasolu jõe põhjakaldal. Esijärgu kompanid hargnesid, kuna keskmine kolonn sattus ootamatult buuride srappnellitule alla Red Hillilt ja kandis suuri kaotusi.

5. brigaadi esijärgu osad tungisid siiski patareide toetusel Tugelani välja, kuid katsed jõge ületada ebaõnnestusid. Hlangvane mäe juures tabas ratsa jalaväge ka ebaedu: ta sattus samuti ootamatult buuride tule alla. Katsed mäge vallutada ebaõnnestusid. Kindral Buller, nähes, et tervel rindel on ebaedu, otsustas kl. 0930 lahingu katkestada, sest lahingu jätkamine suure päevase kuumusega osutus võimatuks. Kl. 1100 algas jalavägi lahtimist, mille teostamine oli väga raske lagedal väljal buuride tule all.

Kindr. Buller püüdis päästa ka Colenso ette maha jäänud patareisid; mitme ohvirikka katsega suudeti ära tuua vaid 2 suurtükki, 10 aga jäi buuride saagiks.

Inglaste kaotused: surnutena 6 ohvitseri ja 142 sõd.,
haavatutena 52 " " 713 "
kadunuid 4 " " 33 "

Buuride kaotused: 6 surnut ja 21 haavatut. (Kriegsgeschichtliche Einzelschriften, lhk. 36).

Löök oli inglastele nii masendav, et kindr. Buller heliografeeris White'ile Ladysmithi, et see hävitaks oma sifrid, suurtükid ning lahingumoon ja asuks ajavõitmiseks piiravate buuride juhiga soodsamaid allaandmistingimusi välja kauplema kuni tema (Buller) jõuab end uuesti koguda.

Inglaste kaotuste põhjusi. Üldiseiks kaotuse põhjuseiks olid:

- 1) väär ja ettevaatamatu suurtükiväe kasutamine,
- 2) puudulik luureteenistus,
- 3) halb juhtimine,
- 4) kõikide jõudude korruga hargnemine.

Frontaalne rünnak lahtisel maastikul ilma igasuguste demonstratsioonideta ja suurtükiväe tule toetuseta ei või-

nud enam anda tulemusi moodsasti relvastatud ja osava relvakäsituskusega buuride vastu.

IX. Sõjategevus pärast Colenso lahingut.

17. detsembril määrati Lõuna-Aafrika inglise vägede juhatajaks Lord Roberts ja staabiülemaks Kitchener. Detsembri lõpul ja jaanuari alul toodi L.-Aafrikasse veel 3 diviisi (5., 6. ja 7. diviisi). Lord Roberts otsustas kiiresti vabastada Ladysmithi, et suuremate jõududega jätkata tegevust läänerindel.

Kindral Buller, kelle jõud tõusid Natalis kuni 26000 meheni, uuesti katsetab Tugela vasakul kaldal buuride positsioone vallutada, haarates seekord buuride tiibu. Alles neljas katse (14. veebruaril 1900) õnnestus. Seda põhjustas osalt Oranje buuride lahkumine Natalist - oma kodumaad kaitsma lõunast ja läänest sissetungivate vaenlaste vastu.

28. veebruaril, pärast vaevarikkaid veriseid rünnakuid, õnnestus Bulleril vabastada Ladysmithist White'i, kes oli seal istunud 4 kuud. Buurid taandusid mägedesse ja ei avaldanud inglasele mingisugust aktiivsust.

Järgmiseks ülesandeks seadis Roberts vabastada Kimberley. Seks koguti Modderi äärde 36.000 meest ja 100 srtk. Tema eesmärgiks oli haarata Kronjet tiibadelt (peamiselt vasakult tiivalt).

15. veebruaril õnnestus kindr. French'i ratsaväe vabastada blokaadist Kimberley. 18. veebr. piirati Kronje väed ümber. Vahepeal küll buuride juht Dewet oli rünnanud inglaste voori, hävitades suurema osa inglaste toidumuna. Ingliseid pididki piiramisest loobuma; seal aga otsustas Roberts piiramist jätkata, vähendades sõdurite ja hobuste toidunorme 1/3-ni.

Kronje otsustas taanduda piki Modderi orgu Bloemfonteini suunas; kuid pea selgus, et ta oma suure vooriga ei suuda inglastest läbi murda ja ta jäi Padderbergi juures kaitsele, lüües tagasi mitmed inglaste rünnakud.

Dewet valmistas paar korda Kronjele taandumise võimalusi inglaste blokaadi sissemurdmisega, kuid Kronje ei taandunud, mitte tahtes voore ja naisi-lapsi jätta vaenlase kätte. 27. veebr. Kronje kapituleerus 4243 mehega.

Seega oli buuride peamine vastupanu murtud. 7. märtsil oli lahing Papler Grow juures, kus Roberts püüdis buuride elavjõudu lõplikult hävitada, mis aga ei õnnestunud. Buurid taandusid, ehkki kindr. French'i ratsavägi oli tunginud neile seljataha. 8. märtsil vallutati Bloemfontein.

Edaspidine tegevus buuridel oli puht partisanitegevus, kindr. Botha, Deweti ja Delarey juhtimisel.

1. mail alustati marssi Pretooriale Vaali jõe orgu mööda, kuhu jõuti 3. juuniks. 14. mail vabastati Mafeking inglastele õige suurte raskustega. Partisanisõda kestis ligemale kaks aastat. 31. mail 1902. a. Pretooria rahuga alistusid buurid lõplikult inglaste ülevõimule. Sõja lõppedes olid inglased toonud L.-Aafrikasse ligi 450 tuhat meest, neist langes rivist välja 100 tuhande mehe ümber. Sõda kestis 32 kuud, makstes inglastele 5275 miljon franki.

X. Sõja iseärasusi.

Inglise-Buuri sõda kandis peamiselt partisaansõja iseloomu.

Inglise taktikas toimus sõja kestel suur murrang. Sõja alul inglased võitlesid peamiselt tähtsamate geograafiliste punktide vastu, eesmärgiga võita maa-ala, kuna vastase elavjõu hävitamisele pandi vähem rõhku. Nende ebaedu sõja esimestel kuudel näitas, et kivilinenud löögi-taktika ilma tulejõu ja manöövrita ei anna enam tulemusi. Buuride täpis tuli ja osav maastiku kasutamine sundisid inglasi tarvitusele võtma manöövri lõpliku võidu saavutamiseks.

Esmaskordselt tarvitusele võetud suitsuta püssirohi ja kaitsevärvi riided võimaldasid head moondamist. Lahinguväli muutus tühjaks. Vastase avastamiseks tuli ikka rohkem ja rohkem rõhku panna luure- ja vaatlusteenistusele. Ratsaväe luuret täiendati jala- ja suurtükiväeluurega. Vaatlusteenistuses võeti tarvitusele optilised abinõud.

Buuride võitlusvõimet tõstis nende osav maastiku kasutamise oskus ja täpis püssituli. Sõja alul olid inglaste kaotused buuride ründamisel mõnikord isegi mitukümmend korda suuremad buuride omast.

Buuride edu sõja algpäevil, mil nad olid inglastest

arvulises ülekaalus, oleks olnud veel suurem, kui nad oleksid avaldanud oma tegevuses suuremat aktiivsust. Pärast võidetud lahingut nad vastast peaaegu kunagi ei jälitanud, samuti ei püüdnudki nad vallutada Kapimaa ja Natali sadamaid, vaid lasid inglasi rahulikult tuua juurde uusi vägesid. Muidugi andis selleks põhjust distsipliini ja asjatundjate juhtide puudus buuri sõjaväes. Pealegi oli buuri sõjavägi seotud perekondadega ja suurte vooridega, mis hõlbustas inglastele n.n. "kurnamise taktika" tarvituselevõttu. Viimase abil õnnestuski lõppeks inglastel buure võita.

XI. Kokkuvõte.

Inglise-Buuri sõda näitas, et suurest patriotismist tiivustatud moodsalt relvastatud väikerahvas temale võitluseks soodsal territooriumil suudab kaua edukalt vastu panna mitmekordselt ülekaalus olevale vastasele. Muidugi peame arvestama seda, et buuride vabadusvõitlus toimus ajastul, kus aeg ja olud osutusid buuridele kõigiti kasulikuks, kuna neile pealetungija oli palju halvemas seisukorras. Buuride pikajaline vastupanu oli võimalik ajastul, mil puudusid veel lennukid, lahingumasinad ja sõjagaas. Kaasajal ei ole selline vastupanu enam kujuteldav.

LISA: skeemid Nr.Nr.2, 3 ja 4.

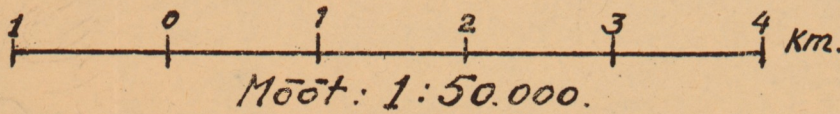

Colenso lahing
15. 12. 1899. a.

Olukord kell 07.00.

Skeem on võetud „Kriegsgeschichtliche Einzelschriften“ ist.

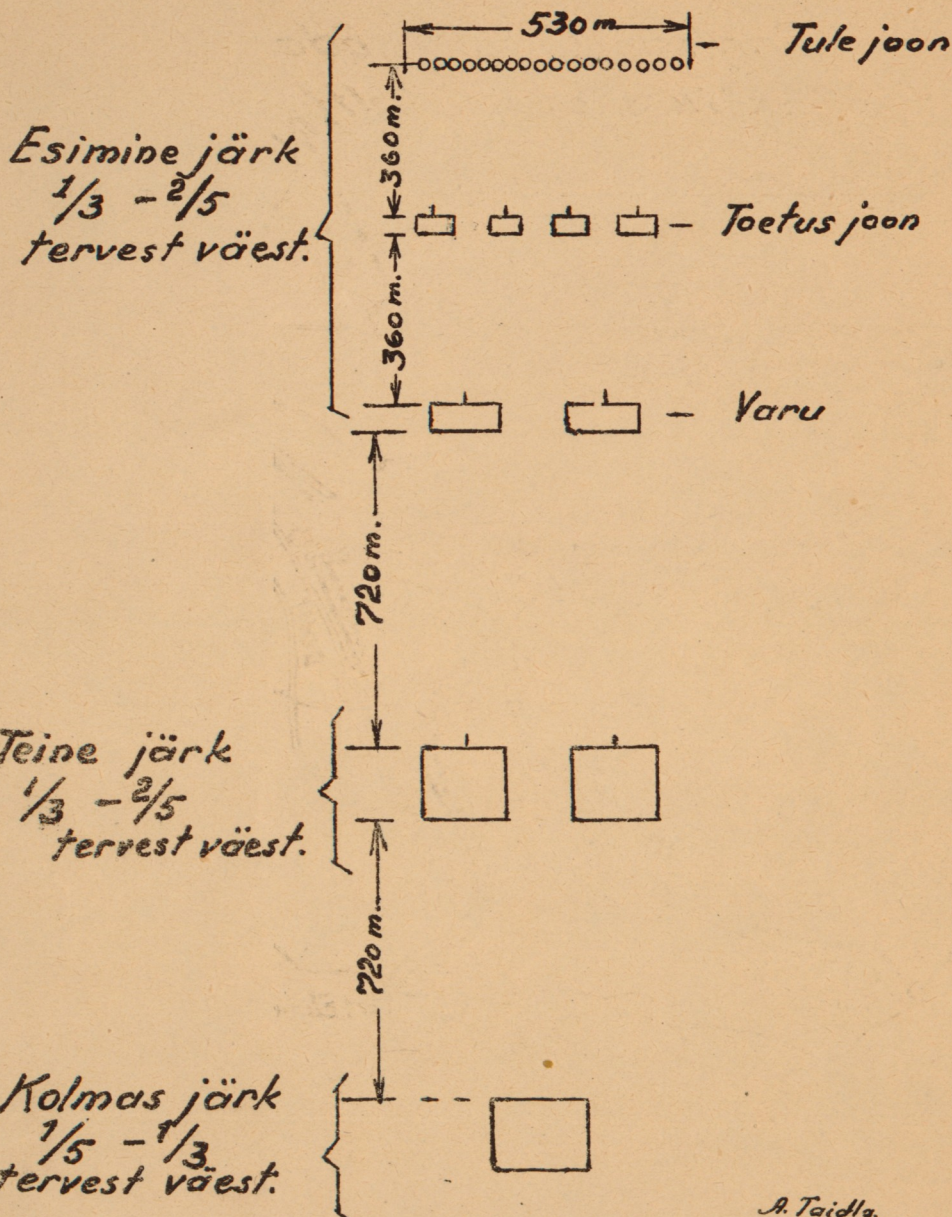

A. Taidla
Ltn.

- Leppemärgid:**
- Buurid.
  - Üksikud suurtükid.
  - Ingliseid.
  - Patareid.
  - Rasked mere suurtükid.
  - Laagri platsid.
  - Kuivanud jõesängid.
  - Teed.
  - Liikumise suunad.

Inglise jalaväe lahingu- kord pealetungil.

Skeem on väetud: „Kriegsgeschichtliche Einzelschriften“ ist.“

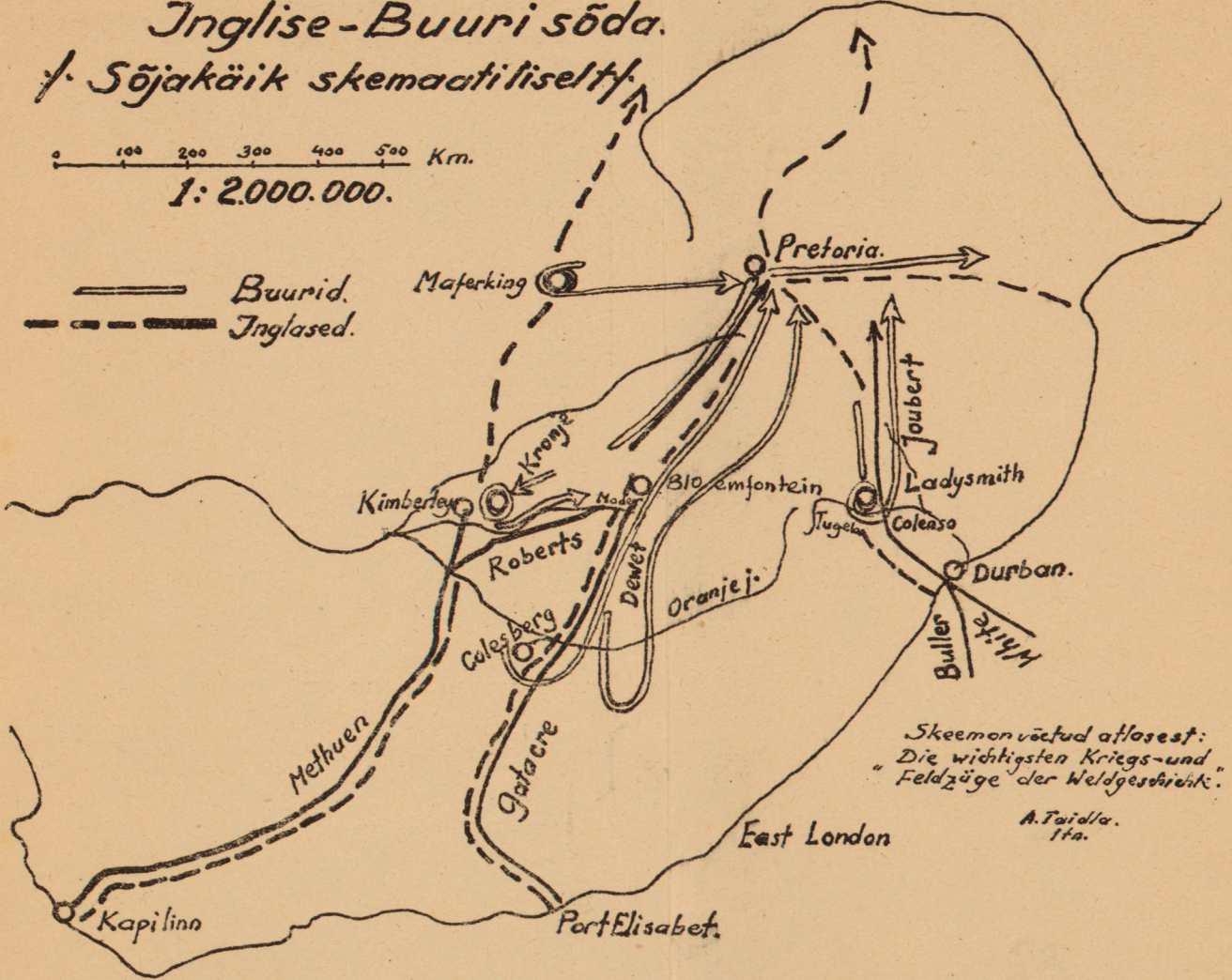
A. Taidla.
ltm.

Inglise-Buuri sōda. Sōjakäik skemaatiliselte

0 100 200 300 400 500 Km.
1: 2.000.000.

— Buurid.
- - - - - Ingliseed.

Skeemon väetud atlasest:
"Die wichtigsten Kriegs- und
Feldzüge der Weltgeschichte."

A. Taidla.
1fa.

